

Didžiulienė Liudvika-Žmona

Gimė 1856 05 03 Robliuose Rokiškio r. – 1925 10 25 Griežionėlėse Anykščių r.

Rašytoja, visuomenės veikėja

Gimė gausioje 8 vaikų dvaro tarnautojo šeimoje. Nuo 1859 m. augo Vaitkūnuose, vėliau Rokiškyje. 1874 m. šeima persikėlė į Karūnių palivarką netoli Viešintų (Anykščių r.). Ištekėjusi 1877-1896 m. gyveno Griežionėlėse (Anykščių r.). 1896 m. vasarą, norėdama išleisti į mokslą visus savo vaikus, paliko Griežionėles ir 1896-1907 m. su vaikais gyveno Mintaujoje. 1905 m. įsitraukė į revoliucinį judėjimą, rūpinosi revoliucionieriais, slėpė nelegalią literatūrą. 1905 m. ji sukvietė moterų aktyvistų susirinkimą V. Zubovo dvare prie Šiaulių, kur buvo svarstoma moterų vienijimosi į organizaciją perspektyva. 1905 m. gruodį buvo Vilniaus Didžiojo Seimo atstovė, 1907 m. rugsėjį dalyvavo Lietuvos moterų pirmajame suvažiavime Kaune. 1907-1915 m. ji vėl gyveno Griežionėlėse. Nuo 1907 m. ji buvo Lietuvos Mokslo draugijos narė, dalyvavo šios draugijos suvažiavimuose. 1915-1924 m. gyveno Jaltoje, Ukraina, iš pradžių dirbo karo ligoninėje, vėliau padėjo steigti lietuvių tuberkuliozinę sanatoriją ir buvo jos šeimininkė. 1924 m. kartu su vyru grįžo į Lietuvą, iš pradžių gyveno Panevėžyje, tačiau pašlijus sveikatai, iki gyvenimo pabaigos liko Griežionėlėse. Prieš mirtį aplankęs J. Tumas-Vaižgantas perėmė paskutiniuosius jos kūrinis rankraščiuose ir pasirūpino jų išlikimu bei publikavimu.

Dar maža išmoko visokių amatų, privačiai mokėsi skaityti ir rašyti. Vaikystėje ir jaunystėje rinko tautosaką, į lietuvių kalbą mėgino išversti vokiečių ir lenkų poetų eilėraščius. Domėjosi lietuvių liaudies kultūra, 1875 m. iš liaudies dainų parašė operetę „Piršlės ir veselijos“, kuri iki šių dienų neišliko. Gyvendama Griežionėlėse platino draudžiamą lietuvišką spaudą, rinko ir užrašinėjo liaudies dainas ir papročius bei sutautosakėjusius A. Strazdo, A. Vienažindžio, V. Ažukalnio kūrinius. Mintaujoje gyvendama pati įrengė ir prižiūrėjo 12-14 vietų moksleivių bendrabutį, organizavo moksleivių laisvalaikį, mokė juos dainų, rengė namų vaidinimus, kuriems pati rašė pjeses „Vakaruškos“, „Saldi meilė“, „Dėl žemės sklypo“, „Katei juokai – pelei verksmai“ ir kitos, šelpė mažiau pasiturinčius mokinius. Pradėjusi ir pati vaidinti namų spektakliuose, vėliau dalyvavo ir Mintaujoje vykusiuose viešuosiuose vaidinimuose. Jaltoje leido šapirografuotą laikraštėlį „Sanatorijos žvaigždutė“, organizavo kultūrinę lietuvių veiklą, šelpė ir slaugė vaikus.

Nuo 1892 m. Žmonos slapyvardžiu spaudoje publikavo savo apsakymus ir publicistinius straipsnius. 1893 m. pasirodė pirmoji jos knyga „Lietuvos gospadinė arba Pamokinimai kaip prigulincziai suvartoti Dievo dovanas“. 1912 m. atskira knygele išleista komedija „Lietuvaitės“.

Bendradarbiavo leidiniuose: „Ūkininkas“, „Varpas“, „Lietuvių laikraštis“, „Žvaigždė“. „Iliustruotoji Lietuva“, „Lietuva“, „Nedėldienio skaitymas“, „Lietuvos žinios“, „Panevėžio balsas“ ir kt.

Knygos

Raštai / Liudvika Didžiulienė-Žmona ; [parengė Milda Telksnytė, Vygandas Račkaitis]. - Vilnius : Pradai, 1996-1998. - 2 t.; 21 cm. -

T. 1 : Beletristika, dramaturgija, atsiminimai ir publicistika. - 1996 (Vilnius : Poligr. paslaugų įm.). - 573 p., [9] iliustr. lap. -

T. 2 : Laiškai. - 1998 (Kaunas : Aušra). - 591, [1] p., [8] iliustr. lap.

Atgajėlė : [apysakos bei apsakymai ir pjesės] / L. Didžiulienė-Žmona. - Vilnius : Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957 (Kaune : sp. "Raidė"). - 363, [4] p., [7] portr. lap.

Ką aš beatmenu : (rokiškiuojant) / Liudvika Didžiulienė-Žmona ; redagavo doc. J. Tumas. - [Kaunas] : Koper. s-gos spaudos fondo leidinys, 1926 (Kaunas : Valstybės sp.). - 179, III p., 1 portr. lap.

Lietuvaitės : 3 veiksmų, 4 paveikslų komedija / Žmona. - Vilnius : Jono Rinkevičiaus išleidimas, 1912 (Vilnius : Strazdų ir Vėgėlės raidės : spauzdinta M. Kuktos sp.). - 48 p.

Lietuvos gospadinė arba Pamokinimai kaip prigulincziai suvartoti dievo dovanas. - Tilžė, 1904. - 80 p.

Lietuvos gospadinė, arba Pamokinimai kaip prigulincziai suvartoti Dievo dovanas / paraszė Žmona. - Tilžėje : ["Ūkininkas"], 1893 (Tilžėje : O. von Mauderodės sp.). - 40 p. : inj.

Našlaičių eglutė : apsakymai / Liudvika Didžiulienė-Žmona ; [sudarė Dalia Montvilienė] ; [ilustravo Šarūnas Leonavičius]. - Vilnius : Vaga, 1984 (Vilnius : Motiejaus Šumausko sp.). - 71 p.

Negirdėtas daiktas, ir Geros rodos mūsų moterelems. - Vilniuje : [s.n.], [1893]. - 19 p. ; 17 cm. - Tikrieji aut. vardai: Juozas Damijonaitis, Liudvika Didžiulienė-Žmona, Antanas Kriščiukaitis-Aišbė. - Priedas prie "Ukininko" 1893, Nr. 10.

Šaltiniai

- Visuotinė lietuvių enciklopedija. - Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2001. - [T.] 4, 2003, p. 739-740.
- Lietuvių literatūros istorija. - Vilnius : Liet. literatūros ir tautosakos inst., [2001]. - P. 542-545.
- Anykščių krašto knygnešiai ir daraktoriai. - Utena : Anykščių rajono savivaldybės viešoji biblioteka [i.e. Utenos spaustuvė], 2004. - P. 83-87.
- Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai, 1864-1904. - Vilnius : "Diemedžio" draugija, 2014. - [D. 1], P. 116.
- Garsios Lietuvos moterys. - Vilnius : "Baltų lankų" leidyba, [2008]. - P. 243-252.
- Teatro dirvonouose. - Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 1997. - P. 295-297.
- Prie Nemunėlio. - ISSN 1822-6221. - 2016, Nr. 2 (37), p. 96-99; 2008, Nr. 1 (20), p. 27-28.
- Prie stalo visa Lietuva. - Kaunas : Terra publica, [2015]. - P. 110-111.

Apie ją

- Kaip lašas mariose... : biografinė apybraiža apie pirmąją lietuvių beletristę moterį, švietėją, knygnešių globėją Liudviką Didžiulienę-Žmoną / Milda Telksnytė, Vygandas Račkaitis. - Vilnius : UAB "Petro ofsetas", 2004 (Vilnius : Petro ofsetas). - 209, [2] p., [28] iliustr. lap.